

аграрне, екологічне та природоресурсне право : актуальні проблеми теорії та практики : матеріали Міжнарод. науково-практ. конфер., м. Біла Церква, 21-22 травня 2010 р. – Біла Церква, 2010. – С. 44-47. 6. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України" від 11 червня 2009 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 46. – Ст. 700. 7. Закон України "Про внесення змін до Лісового кодексу України" від 8 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170. 8. Коваленко Т. О. Форма договору оренди земельної ділянки: окремі проблеми // Державне регулювання економічних відносин : розвиток законодавства та проблеми правозастосування у господарських спорах : матеріали науково-практ. конфер., м. Львів, 16-17 квітня 2008 р. – Л. : Вищий господарський суд України, 2008. – С. 223-226. 9. Кулинич П. Ф. Земельний кодекс України : п'ять років застосування // Земельне право України. – 2006. – № 8. – С. 3-9. 10. Кулинич П. Ф. Правове регулювання резервування земель в Україні : стан та перспективи // Земельне право України. – 2006. – № 7. – С. 13-19. 11. Кулинич П. Ф. Права на лісові земельні ділянки на новим Лісовим кодексом України // Земельне право України. – 2006. – № 6. – С. 15-26. 12. Липак Д. Колізії наукових поглядів на поняття "законодавство" і практичну необхідність його нормативної легалізації // Право України. – 2001. – № 8. – С. 48-51. 13. Мірошниченко А. М. Колізії в правовому регулюванні земельних відносин в Україні : монографія. – К.: Алеута ; КНТ; ЦУЛ, 2009. – 268 с. 14. Мірошниченко А. М. Колізії у правовому регулюванні земельних відносин в Україні. Автореф. дис... докт. юрид. наук 12.00.06. – К. : Київський національний університет ім. Т. Шевченка, 2010. – 31 с. 15. Мірошниченко А. М. Земельні аукціони в Україні : існує чи правове регулювання та перспективи його вдосконалення // Українське комерційне право. – 2010. – № 10. – С. 38-46. 16. Моя земля. Земельно-правовий та аналітичний ресурс. 28.04.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://myland.org.ua/index.php?id=2124&lang=uk&razd=NEWS>. 17. Носик В. В. Оформлення і переоформлення прав на землю : юридичний факт, право чи обов'язок? // Право України. – 2004. – № 5. – С. 127-131. 18. Носик В. В. Правове становище Верховної Ради України в системі суб'єктів здійснення прав власника на землю від імені Українського народу // Земельне право України. – 2006. – № 7. – С. 3-12. 19. Обидіна І. Як уникнути колізії між нормативними актами? // Право України. – 2000. – № 9. – С. 107-108. 20. Пашченко О. М. Визначення понять "суспільні потреби" та "суспільна необхідність" у чинному земельному законодавстві : термінологічні суперечності // Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД : зб. наук. праць міжнар. наук.-практ. конфер., м. Луцьк, 10-11 вересня 2010 р. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – С. 247-249. 21. Пейчев К. Чи врегульовано порядок проведення земельних аукціонів? // Юридична Україна. – 2009. – № 2. – С. 69-71. 22. Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку продажу у 2010 році земельних

ділянок несільськогосподарського призначення на земельних торгах" від 2 вересня 2010 р. № 805 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 67. – Ст. 2419. 23. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів" (справа про земельні аукціони) від 11 листопада 2008 р., Справа № 1-46/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 89. – 2993. 24. Семчик В. І. Проблеми застосування земельного законодавства в практиці арбітражних судів // Вісник господарського судочинства. – 2001. – № 2. – С. 140-144. 25. Семчик В. І. Колізії в законодавстві України про власність // Колізії у законодавстві України : проблеми теорії і практики. – К. : Генеза, 1996. – С. 46-48. 26. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : підручник. – Х. : Еспада, 2006. – 776 с.; 27. Сирый Н. И. "Коллизии законов" в украинской правовой доктрине // Колізії у законодавстві України : проблеми теорії і практики. – К. : Генеза, 1996. – С. 37-38. 28. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення земельної реформи у сфері сільськогосподарського виробництва" від 10 листопада 1994 р. 29. Указ Президента України "Про порядок паювання земель, переданих у колективну власність сільськогосподарським підприємствам і організаціям" від 8 серпня 1995 р. 30. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо прискорення реформування аграрного сектора економіки" від 3 грудня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 49. – Ст. 11. 31. Указ Президента України "Про приватизацію автозаправних станцій, що реалізують пально-мастильні матеріали виключно населенню" від 29 грудня 1993 р.; 32. Указ Президента України "Про приватизацію та оренду земельних ділянок несільськогосподарського призначення для здійснення підприємницької діяльності" від 12 липня 1995 р.; 33. Указ Президента України "Про продаж земельних ділянок несільськогосподарського призначення" від 19 січня 1999 р. // Офіційний вісник України. – 1999. – № 3. – Ст. 11. 34. Указ Президента України "Про заходи щодо розвитку та регулювання ринку земель населених пунктів, інших земель несільськогосподарського призначення" від 4 лютого 2000 р. // Офіційний вісник України. – 2000. – № 6. – Ст. 205. 35. Ухвала Конституційного Суду України "Про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційним поданням 104 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України "Про прийняття в першому читанні проекту Земельного кодексу України" від 28 лютого 2001 року № 1-у/2001, Справа № 2-4/2001; 36. Шульга М. В. Актуальные правовые проблемы земельных отношений в современных условиях. – Х. : Консум, 1998. – 224 с. 37. Щербельский В. Е. Колізія нормативних актів // Юридична енциклопедія : в 6 т. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3: К-М. – С. 156-157.

Надійшла до редколегії 18.10.10

С. Єфремов, канд. юрид. наук, доц.

ЧЛЕНСТВО В ОРГАНІЗОВАНОМУ ЗЛОЧИННОМУ УГРУПОВАННІ: ПОНЯТТЯ, КРИТЕРІЇ ВИЗНАЧЕННЯ, ТИПОВІ ПРОЯВИ

Досліджуються ознаки, критерії визначення членства в організованому злочинному угрупованні, а також типові його прояви – злочинні діяння, що можуть здійснюватися особами, котрі входять до складу даного стійкого злочинного об'єднання, у межах його функціонування.

Ключові слова: членство, організоване злочинне угруповання, злочинна діяльність, злочинність.

Исследуются признаки, критерии определения членства в организованном преступном формировании, а также типичные его проявления – преступные деяния, которые могут осуществляться лицами, входящими в состав данного стойкого преступного объединения, в пределах его функционирования.

Ключевые слова: членство, организованное преступное формирование, преступная деятельность, преступность.

Signs are probed, criteria of determination of membership in the organized criminal groupment, and also his most typical displays are criminal acts, which can be carried out persons which enter in the complement of this proof criminal об'єднання, within the limits of his functioning.

Keywords: membership, organized criminal groupment, criminal activity, criminality.

Особливістю законодавчої регламентації боротьби з організованою злочинністю в Україні є створення кримінально-правових засад протидії виникненню та злочинній діяльності окремих видів організованих злочинних угруповань. Серед іншого, у чинному КК України передбачено злочинність та караність створення подібних злочинних об'єднань, участі у них, керівництва ними, участі у злочинах, ними вчинюваних. Дослідження специфіки зазначених діянь становить важливе завдання кримінально-правової науки, насамперед у сенсі конкретизації їх змісту та суспільної небезпеки.

Предметом даного дослідження є членство в угрупованні, що є важливою характеристикою таких діянь, як участь в угрупованні певного виду, керівництво ним, а у

певних випадках – також участі у злочинах, вчинюваних угрупованням. З одного боку, членство в угрупованні є необхідною умовою вчинення таких діянь. З іншого боку, вказані діяння є вираженням членства в угрупованні, що саме по собі становить відносно самостійний феномен організованої злочинної діяльності як окремої форми спільного вчинення злочинів.

Членство в організованому злочинному угрупованні характеризує у першу чергу приналежність особи до даного об'єднання, входження у його склад. Слово "членство" викликає асоціацію зв'язку особи з певною соціальною спільнотою, а також участі у спільній справі, але у межах виконання певних зобов'язань перед такою спільнотою.

Входження в організоване злочинне угруповання становить для особи серйозну подію її життя, оскільки воно значно змінює її становище у суспільстві, окрім того, з цього моменту особа налаштовується на тривале зайняття злочинною діяльністю, що підкріплюється зобов'язаннями, котрі вона бере на себе при вступі у злочинне об'єднання. Нерідко такий вступ зумовлює докорінну зміну способу життя особи, її звичок, світогляду, соціального середовища. Наслідком всіх цих змін стає поглиблення антигромадської спрямованості особистості, подальше ствердження антигромадського способу її життя, зростання її небезпеки для суспільства.

Перебуваючи у складі стійкого злочинного об'єднання, особа намагається реалізувати певні свої потреби та інтереси. При цьому вона зорієнтована на злочинний шлях їх задоволення, розраховуючи на використання тих можливостей у зайнятті злочинною діяльністю, котрі їй може забезпечити вказане об'єднання. Отже, угруповання для особи виступає своєрідним засобом реалізації її власних злочинних намірів.

Так само і для угруповання окремих її членів є своєрідним знаряддям здійснення спільних планів злочинної діяльності. Тому членство в угрупованні пов'язане з виконанням особою у ньому певної ролі, що у свою чергу передбачає їй певний статус в угрупованні, а також здійснення нею певних функцій у спільній злочинній діяльності. Загалом членство в угрупованні окремих осіб є фактором, що зумовлює його існування. Угруповання складається із окремих його членів, без них воно існувати не може. Розвиток угруповання зумовлюється злочинною діяльністю окремих його членів; ефективність такої діяльності зумовлює рівень активності угруповання у цілому.

З врахуванням того значення, яке має членство в угрупованні як фактор розвитку цього осередку злочинної діяльності, кримінальне законодавство передбачає ряд норм, одні з яких встановлюють відповідальність за різні прояви членства в організованому злочинних угрупованнях певного виду, інші ж – стимулюють до виходу з угруповання та викриття його злочинної діяльності. За чинним законодавством членство в організованому злочинному угрупованні має своїм кримінально-правовим наслідком встановлення для особи особливого правового статусу учасника чи організатора певного виду злочинного об'єднання (ст. 30 КК), що, у свою чергу, зумовлює застосування до неї особливих правил кримінальної відповідальності.

Здебільшого членство в угрупованні у теорії кримінального права пов'язується з моментом вступу до нього, входження у його склад. Разом з тим, окремими авторами як можливий варіант членства розглядається участь у злочинах, вчинюваних угрупованнями або ж сприяння його злочинній діяльності – з боку осіб, котрі не входять у склад угруповання. На думку В. Алексеєва, членами організованої групи спекулянтів мають визнаватися особи, котрі систематично беруть участь у злочинах або навіть ті, хто наперед обіцяли таку участь. Для прикладу автор називає працівників торгівлі, котрі систематично сприяють спекулянтам, а також осіб, які систематично здійснюють перевезення вантажів або зберігання предметів спекуляції (2, 36). У зв'язку з подібними тлумаченнями членства в угрупованні потрібно підкреслити, що у стосунках членства суб'єкт не просто виконує певні функції у межах спільної злочинної діяльності. Як член угруповання він обов'язково підкоряється вказівкам керівника, виконує встановлені в угрупованні правила поведінки. Що вельми суттєво, він отожднює себе з угрупованням і у стосунках з оточенням виступає як його представник; одночасно несе моральну, правову та іншу відповідальність за його злочинну діяльність та її

результати. В усіх зазначених відношеннях суб'єкт стає невід'ємною частку злочинного об'єднання і у такому значенні він не може з позицій кримінального права отожднюватися з суб'єктом, котрий не пов'язаний вищевказаними зв'язками з угрупованням. Систематична участь особи у злочинах, вчинюваних угрупованнями чи сприяння його злочинній діяльності зближує особу з угрупованням, проте така особа залишається відносно незалежною від цього злочинного об'єднання. Можна, звісно, ставити питання про прирівнення таких осіб до членів угруповання. Але це означатиме створення ще однієї кримінально-правової фікції, яка не матиме особливої користі, а навпаки, підриватиме інститут членства і тим ще більше ускладнить проблему описання, у тому числі у кримінальному законі, організованого злочинного угруповання та визначення його параметрів.

Для правильного розуміння членства в угрупованні, а у зв'язку із цим – фактичної підстави відповідальності члена угруповання, важливого значення набуває з'ясування питання, що становить собою сам вступ у нього. У літературі з цього приводу особливих розбіжностей немає. Найчастіше вказується на наступні моменти. Особа, яка вступає в угруповання, повинна усвідомлювати його характер, мету злочинної діяльності та способи її досягнення. Вона виявляє у будь-якій формі бажання брати участь у діяльності угруповання у його складі і зобов'язується виконувати у зв'язку з цим покладені на неї обов'язки. Нарешті, вступ передбачає прийняття особи в угруповання, котре, залежно від обставин, може здійснюватися колективно всіма членами угруповання, окремими його представниками чи навіть лише його керівником (3, 15; 4, 114; 5, 98).

Водночас окремі вчені безпідставно обмежують членство в угрупованні випадками вступу до нього осіб, які не брали участі у його створенні. Зокрема, В.П. Тихий стосовно участі у злочинній організації зазначає, що йдеться про випадки, "...коли особа не брала участі у створенні злочинної організації, але вступила (увійшла) до створеної іншими особами" (7, 689). Подібну позицію займає також Н.О. Гуторова стосовно участі у не передбачених законом воєнізованих чи збройних формуваннях (5, 98). Проте таке розуміння членства в угрупованні суперечить логіці розвитку злочинної діяльності окремих осіб, котрі створюють певне злочинне об'єднання здебільшого з метою подальшого перебування у ньому та вчинення у його складі злочинів і у подальшому продовжують свою злочинну діяльність у складі новоствореного угруповання. Крім того, якщо прийняти зазначену точку зору, то стає незрозумілим, як має вирішуватися питання з відповідальністю осіб, які брали участь у створенні угруповання певного виду, тієї ж злочинної організації, у випадках, коли ними вчинені певні діяння у складі утвореного ними ж злочинного об'єднання.

Нерідко у літературі сам по собі вступ в угруповання розглядають як прояв членства у ньому і підставу покладення на особу відповідальності як на члена угруповання. В.С. Прохоров, зокрема, займаючи таку позицію, вказує, що член злочинної організації уже фактом вступу у її ряди вносить перший "вклад" у спільну для всієї організації "справу". Вступ в організацію означає, що особа віддає себе у її розпорядження, що організація може розраховувати на неї (8, 608). Для інкримінування участі в озброєній банді, на думку П.С. Матишевського та С.Д. Шапченка, достатньо самого факту перебування особи у її складі. Для осіб, котрі створили банду, воно починається з моменту створення банди; для тих, хто не брали участі у створенні банди, перебування у її складі починається з моменту фактичного вступу до неї (9, 540). Проте дана точка зору не є пануючою. Ряд науко-

вців наполягають на тому, що лише вступу в угруповання для кримінальної відповідальності особи недостатньо; особа як член угруповання мусить виконувати у ньому певну діяльність, не обов'язково пов'язану із вчиненням злочинів (1, 25-26; 10, 336; 11, 12; 13, 14-15). При цьому одні вважають, що підтвердженням членства в угрупованні є виконання за його завданням хоча б однієї дії (10, 336), інші вказують на необхідність неодноразового чи систематичного здійснення певних функцій та дій (1, 25-26). Не можна не помітити, що кількість прибічників цієї другої (останньої) позиції порівняно з минулим значно зросла.

Загалом важко уявити членство особи у будь-якому об'єднанні без виконання у ньому та у його інтересах якихось дій, функцій. Саме реальна діяльність, реальна участь у спільній "справі" становить необхідну умову існування будь-якої соціальної спільноти; за інших умов вона приречена на розпад. Не є винятком у цьому відношенні злочинне об'єднання, та ще й таке, що створюється з метою тривалого зайняття спільною злочинною діяльністю. Тож реально членство в угрупованні, як правило, пов'язане з виконанням певних функцій у ньому. Цю реальність потрібно враховувати при загальній характеристиці членства як особливої підстави кримінальної відповідальності особи. Звісно, вступ у злочинне об'єднання сам по собі також становить суспільну небезпеку і є по суті самостійним діянням, за яке може встановлюватися кримінальна відповідальність. Проте виникає питання про її доцільність. Насамперед потрібно зважити на небезпеку безпідставного притягнення до кримінальної відповідальності осіб, котрі за збігом обставин фактично ввійшли у його склад, але своїм перебуванням у ньому нічим не сприяли його функціонуванню та здійсненню ним злочинної діяльності. На цю обставину звертав увагу ще Н.С. Таганцев, котрий стосовно зграї писав, що одне перебування особи у ній не робить її членом зграї. При цьому ним наводяться приклади такого перебування – осіб, котрі знаходяться у ній у силу близьких стосунків з її членами, зокрема, їх жінок чи коханок; осіб, котрі хоча і виконують у зграї певні обов'язки, проте знаходяться у ній за примусом (12, 361). Ці приклади поширюються і на теперішній час. Окрім того, у сучасних умовах непоодинокими стали випадки праці за наймом, фактично в інтересах угруповання, у легальному секторі його діяльності.

Треба також звернути увагу на те, що особа, котра не виконала будь-яких дій, навіть у межах взятих перед угрупованням зобов'язань, нічим ще не підтвердила свого членства у ньому. Суто процесуальний момент неможливості у багатьох випадках доказування членства в угрупованні лише за фактом вступу у нього (див.: 6, 24) підриває дієвість норми про відповідальність за вступ в угруповання і до певної міри дискредитує її, а так само правоохоронну діяльність, при здійсненні якої дана норма не застосовується і при цьому не реалізується принцип невідворотності відповідальності за скоєний злочин. Треба зазначити, що за вказаних умов особа не стверджує себе як член угруповання і у психологічному плані, оскільки таке ствердження у новій ролі відбувається з початку реальної участі у злочинній діяльності угруповання. Це значно знижує рівень відчуття нею справедливості цієї відповідальності, що покладається на нею державою за членство в угрупованні.

Проблема відповідальності членів угруповання загострюється ще й тим, що у законі практично не проводиться її диференціація залежно від виконаної ними в угрупованні ролі та характеру злочинної діяльності. Виняток у цьому плані становить лише ст. 260 КК, у якій у різних частинах передбачається відповідальність за

створення не передбачених законом воєнізованих чи збройних формувань, керівництво ними, а також участь у складі вказаних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян, із встановленням різного розміру покарання за дані діяння. Доречно також вказати, що загалом у кримінальному законодавстві вчиненню діянь, котрими завдається реальна шкода, надається пріоритетного значення по відношенню до тих, що до певної міри є свідченням намірів особи.

У зв'язку з вищевикладеним постає питання про характер дій (бездіяльності), що становлять участь у злочинній діяльності угруповання. Треба зазначити, що не всяке перебування в угрупованні характеризує членство у ньому. Відповідно, не всякі вчинки особи свідчать про її участь у злочинній його діяльності. Йдеться лише про такі діяння, що, по-перше, здійснюються у межах спільної домовленості в інтересах угруповання, по-друге, що об'єктивно необхідні у плані забезпечення функціонування злочинного угруповання або ж сприяють його злочинній діяльності. Звісно, у це коло входять і злочинні посягання, скоювані членами угруповання у межах спільної злочинної діяльності.

Більш детальна характеристика окремих форм участі членів угруповання в організованій злочинній діяльності показує суттєву їх відмінність від інших форм участі, що виявляється :

1) у керівництві угрупованням чи окремим його підрозділом;

2) у забезпеченні безпеки функціонування угруповання;

3) у забезпеченні умов розвитку угруповання та розширеного відтворення ним актів спільної злочинної діяльності;

4) у вчиненні злочинів, якими реалізується мета протиправної діяльності цього злочинного об'єднання.

Уже у цьому різноманітті форм участі виявляється якісна відмінність організованої злочинної діяльності від співучасті у злочині.

Особливо важливо наголосити на тому, що окремі члени угруповання не беруть участі у вчиненні злочинів, а займаються діяльністю, спрямованою на забезпечення функціонування угруповання та його злочинної діяльності у цілому, у тому числі здійснюють керівництво ним. Безсумнівним є її зв'язок зі злочинами, вчинюваними організованим злочинним угрупованням. Проте цей зв'язок носить опосередкований характер і забезпечується саме функціонуванням угруповання як специфічного колективного суб'єкта організованої злочинної діяльності.

Така діяльність не підпадає під поняття співучасті у злочині. Її значення значно ширше, ніж участі у вчиненні конкретного злочину; вона забезпечує розвиток у цілому організованої злочинної діяльності, а не просто вчинення окремого злочину. Така участь може сприйматися лише у контексті всієї злочинної діяльності угруповання.

Доречно у зв'язку з цим зазначити, що у даному виді спільної злочинної діяльності порівняно зі співучастю у злочині кардинально змінюється значення окремих форм участі у ній. Зокрема, якщо при співучасті у злочині центральна роль відводиться виконавцю злочину, котрий своїми діями реалізує спільні наміри співучасників, то у випадках організованої злочинної діяльності участь особи, котра безпосередньо здійснює злочинне посягання, має другорядне значення, вирішального ж значення набуває діяльність керівника угруповання, його помічників, керівників окремих підрозділів, інших осіб, котрі своєю діяльністю сприяють розвитку організованого злочинного угруповання та розширеному відтворенню актів спільної злочинної діяльності. Функції, котрі можуть виконувати учасники організованої злочинної діяльності,

можуть бути тотожними тим, що виконуються окремими співучасниками при вчиненні конкретного злочину і регламентуються інститутом співучасті у злочині. Разом з тим, при всій їх подібності за своєю природою вони суттєво відрізняються від функцій співучасників злочину. Функціонування організованого злочинного угруповання як стійкого злочинного об'єднання породжує особливу форму участі у спільній діяльності, зумовлену членством в угрупованні і разом з тим – особливу, якісно відмінну від співучасті у злочині форму взаємодії між учасниками та особливий тип зв'язку між їх діяльностями, коли діяльність кожного окремого учасника перетворюється у складову спільної діяльності, її окрему операцію, втрачаючи свою самостійність. Тому діяльність будь-якого члена угруповання, виконання ним будь-яких функцій повинні оцінюватися лише у контексті спільної злочинної діяльності, здійснюваної у межах функціонування організованого злочинного угруповання.

Подальше дослідження феномену членства в організованому злочинному угрупованні передбачає подальше описання та систематизації діянь, що становлять найбільш типові прояви членства в угрупованні, визначення їх реальної суспільної небезпеки, обґрунтування форм відображення вказаних діянь у кримінальному законодавстві, встановлення основ кримінальної відповідальності за їх вчинення, здійснення ряду інших важливих завдань, виконання яких є необхідним у сенсі

створення теоретичних та правових засад протидії організованій злочинності.

1. Алексеев В. Понятие организованной группы // Социалистическая законность. – 1989. – №11. – С.25-26. 2. Алексеев В. Групповая спекуляция // Социалистическая законность. – 1990. – №8. – С. 35-36. 3. Гаухман Л. Д., Максимов С.В. Уголовная ответственность за организацию преступного сообщества (преступной организации): Комментарий. – М.: ЮриИнфор, 1997. – 27 с. 4. Гришаев П.И., Кригер Г.А. Соучастие по советскому уголовному праву. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1959. – 256 с. 5. Гуророва Н.О. Кримінальна відповідальність за створення не передбаченого законодавством воєнізованих формувань чи груп // Вісник Запорізького державного університету (юридичні науки). – 2001. – №1. – С.95 – 103. 6. Іваненко І.В. Бандитизм: кримінологічне та кримінально-правове дослідження: Дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2003. – 248 с. 7. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. Т. Маляренка, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Видання друге, перероблене та доповнене. – Х.: ТОВ "Одісеї", 2004. – 1152 с. 8. Курс советского уголовного права (Часть Общая). Т.1. Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1968. – 647 с. 9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. – 4-те вид., переробл. та доповн. / Відп. ред. С.С. Яценко. – К.: А.С.К., 2005. – 848 с. 10. Организованная преступность / Под ред. А.И.Долговой, С.В.Дьякова. – М.: Юрид.лит., 1989. – 352 с. 11. Радіонов І. І. Кримінальна відповідальність за бандитизм: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12. 00. 08 / Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2004. – 19 с. 12. Таганцев Н.С. Русское уголовное право. Лекции. Часть общая. В.2 т. Т.1. – М.: Наука, 1994. – 380 с. 13. Чорний Р.Л. Бандитизм за кримінальним правом України: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. / Національна академія Служби безпеки України – Київ, 2005. – 27 с.

Надійшла до редколегії 18.10.10

Н. Ахтирська, канд. юрид. наук, доц.

УДОСКОНАЛЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ФАКТІВ ЖОРСТОКОГО ПОВЕДІННЯ ВІДПОВІДНО ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

З метою дотримання механізму забезпечення прав людини Україна має створити систему боротьбу з катуваннями.

Ключові слова: катування, права людини, доступ до адвоката, незалежне медичне обстеження, законність доказів.

С целью соблюдения механизма обеспечения прав человека Украина обязана создать систему борьбы с пытками.

Ключевые слова: пытки, права человека, доступ к адвокату, независимое медицинское обследование, законность доказательств.

Ukraine has to create a system of fight with tortures for maintenance of device of the human rights.

Key words: torture, human rights, access to advocate, independent medical survey, legality of proof.

Право на свободу від катувань та нелюдського або такого, що принижує гідність, ставлення або покарання є імперативною нормою міжнародного права. Однак, Європейський суд з прав людини фіксує у своїх рішеннях порушення цієї вимоги та вказує державам на обов'язок проведення ефективного розслідування за фактами скарг на жорстоке поведіння [1, 3]. Для України ця проблема є досить актуальною, про що свідчать рішення Європейського суду проти України та практика національних судів. Так, у 2009 році судами України за ст. 127 КК України "Катування" було засуджено 44 особи, винесено 1986 окремих ухвал про порушення законності під час проведення досудового слідства та розглянуто 11 636 скарг на порушення кримінальної справи, з яких 3 411 задоволені [2]. З метою усунення виявлених та латентних явищ порушення прав людини на стадії досудового слідства доцільним є створення механізму ефективного розслідування таких фактів відповідно до європейських стандартів.

Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання від 10 грудня 1984 року була підписана від імені Уряду Української РСР 27 лютого 1986 року та ратифікована Президентом Верховної Ради Української РСР 26 січня 1987 року [3]. Ратифікація Конвенції передбачає розроблення та введення в дію національного механізму реалізації її положень.

Відповідно до ст. 2 Конвенції, кожна держава-сторона вживає ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для запобігання актам катувань на будь-якій території під її юрисдикцією. Це положення також закріплено в ст. 3 Конституції України: "Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави" [4].

Термін "катування" означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисно заподіюється сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюється державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. В цей термін не включаються біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи спричиняються ними випадково.

